

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

ЛЮБЧИНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.98

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ
СЕРІЙНИХ ВБИВСТВ НА СЕКСУАЛЬНОМУ ҐРУНТІ**

12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Приватному вищому навчальному закладі «Львівський університет бізнесу та права» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Гумін Олексій Михайлович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри кримінального права і процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Мовчан Анатолій Васильович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності

кандидат юридичних наук, професор
Макаренко Євген Іванович,
Дніпровський гуманітарний університет,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін

Захист відбудеться «6» грудня 2018 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.23 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1/3, ауд. 301 ХІХ навчального корпусу).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розіслано «2» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Якимова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У ст. 3 Конституції України життя людини визнається найвищою соціальною цінністю. Згідно зі ст. 27 Основного Закону, ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Особливість суспільної небезпеки умисних вбивств полягає в тому, що вони завдають незворотної шкоди, оскільки людину позбавляють найціннішого – життя.

Відповідно до аналізу структури і динаміки вбивств на сексуальному ґрунті, 2013 р. зареєстровано 11 злочинів; 2014 – 13; 2015 – 8; 2016 р. – 9. Із них розслідувано 9, що становить 18,3%*. Водночас уже 2017 р. таких убивств зареєстровано 8, питома вага яких становить 0,15% від загальної кількості вчинених вбивств за ст. 115 КК України. Ці дані не відображають реальних масштабів злочинності цього виду, тому що офіційна статистика вбивств поєднує показники стосовно осіб, які пропали безвісти, викрадення людини й інших злочинів, що мають ознаки вбивств.

Теоретичним підґрунтям для вивчення проблем, що розглядаються в дисертації, є фундаментальні праці вчених: Ю. П. Аленіна, Ю. В. Александрова, О. В. Александренко, Ю. М. Антоняна, С. А. Афанасьєва, І. В. Борисенка, В. П. Бахіна, В. В. Бірюкова, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, О. А. Баригіна, О. Ю. Булулукова, Т. В. Варфоломєєва, В. К. Весельського, І. О. Возгріна, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренко, В. Я. Горбачевського, А. В. Дегтярьова, А. І. Дворкіна, А. В. Дулова, В. А. Журавеля, В. М. Ісаєнка, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, Н. І. Клименка, І. І. Когутича, В. А. Колесника, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, І. В. Кубарєва, В. С. Кузьмічова, М. Г. Куп'янського, В. К. Лисиченка, В. В. Лисенка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Г. Лукашевича, В. І. Майорова, М. А. Погорецького, О. С. Саїнчина, Ю. С. Сапожнікова, Ю. М. Самойлова, І. В. Січковської, А. В. Старушкевича, М. Я. Сегая, В. В. Тищенко, С. В. Товтина, В. П. Ципковського, Г. С. Фоміна, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура, М. П. Яблокова та ін.

Однак ці вчені переважно розглядали загальні проблеми розслідування окреслених видів убивств або вбивств, пов'язаних зі сексуальними відхиленнями. Водночас більшість робіт виконано до прийняття нового КПК України (2012 р.), який вніс суттєві зміни в діяльність оперативних підрозділів і органів досудового розслідування.

Ці обставини вплинули на обрання теми дисертації і свідчать про її актуальність, що зумовили необхідність вирішення наукового завдання у вигляді комплексного дослідження методики розслідування вбивств на сексуальному ґрунті та вироблення науково обґрунтованих заходів із поліпшення методичного забезпечення процесу розслідування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до положень розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 511/2015 та

---

* Аналітична довідка про злочини проти життя і здоров'я особи. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2013–2016 рр. К.: ГПУ. 160 с.

рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямками досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки), а також у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є комплексне вивчення особливостей розслідування вбивств на сексуальному ґрунті та розроблення й обґрунтування на цій основі пропозицій, спрямованих на вдосконалення процесуального та криміналістичного забезпечення досудового розслідування зазначених злочинів і практики його застосування.

Для досягнення мети окреслено такі *задачі*:

- з'ясувати ступінь наукового розроблення поняття й методики розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті;

- надати криміналістичну характеристику серійних вбивств на сексуальному ґрунті;

- виокремити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті та розробити послідовність та відповідні комплекси початкових слідчих (розшукових) дій;

- визначити завдання огляду місця події серійних вбивств на сексуальному ґрунті та завдання слідчо-оперативної групи;

- визначити першочергові слідчі (розшукові) дії розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті та надати окремі рекомендації;

- з'ясувати напрями використання спеціальних знань на початковому етапі розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті;

- висвітлити особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті;

- визначити тактичні особливості затримання та допиту підозрюваного у вчиненні серійних вбивств на сексуальному ґрунті;

- розробити рекомендації щодо тактики проведення судових експертиз підозрюваного у вчиненні серійних вбивств на сексуальному ґрунті.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають при розслідуванні серійних вбивств на сексуальному ґрунті.

Предмет дослідження – особливості розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті.

Методи дослідження обрано з урахуванням мети й завдань дослідження, його об'єкта та предмета. Методологічну основу дисертації становлять і загальнонаукові, і спеціальні методи та прийоми наукового пізнання. *Діалектичний* метод дав змогу дослідити всі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємообумовленість; *історико-правовий* метод – визначити суттєві тенденції становлення та розвитку методики розслідування вбивств на сексуальному ґрунті (підрозділ 1.1). *Порівняльно-правовий* метод використано під час дослідження законодавства та практики його застосування щодо предмета дослідження (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1). Метод *системно-структурного аналізу* дав змогу розкрити поняття і сутність термінів «вбивство», «серійність», «сексуальний ґрунт»,

охарактеризувати загальну методику розслідування кримінального провадження серійних вбивств на сексуальному ґрунті, дослідити основні проблеми, що виникають під час проведення слідчих (розшукових) дій (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3). *Догматичний* метод застосовано для тлумачення юридичних термінів, поглиблення й уточнення понятійного апарату, що стосується предмета дослідження (розділи 1–3). *Формально-логічний* метод і метод *моделювання* використано під час розроблення й обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення окремих положень КПК України, які спрямовані на вдосконалення законодавчої регламентації розслідування вбивств на сексуальному ґрунті (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1). *Статистичний і соціологічний* методи застосовано під час анкетування працівників практичних підрозділів, вивчення матеріалів слідчої та судової практики, кримінальних проваджень, узагальнення отриманих результатів (розділи 2; 3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні дані ГПУ, НПУ за 2013–2017 рр.; узагальнені дані анкетування 150 слідчих НП України (Вінницької, Волинської, Київської, Львівської та Херсонської областей); наукові та довідкові видання, законодавча й відомча нормативна база з питань регулювання розслідування зазначених злочинів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні монографічних комплексних досліджень проблем розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті. В ній обґрунтовано низку нових теоретичних положень і висновків, які розширюють наукове уявлення про методику розслідування таких злочинів, зокрема:

вперше:

- визначено обставини, які впливають на методику розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті: недоліки огляду місця події; недосконалість проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, судових експертиз тощо;
- комплексно розглянуто теоретичні положення й організаційні засади використання спеціальних знань під час розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті;
- виокремлено основні види тактичних операцій та оперативно-пошукових груп, створених для розшуку й затримання підозрюваних («пошук особи вбивці-маніяка», «затримання вбивці на гарячому» тощо);
- сформовано алгоритми дій слідчих та інших учасників слідчо-оперативної групи, які здійснюють розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті, і подано пропозиції стосовно їх використання;

удосконалено:

- елементи криміналістичної характеристики серійних вбивств на сексуальному ґрунті, до яких належать: особа злочинця, особа потерпілого й її зв'язок зі злочинцем; обстановка вчинення; способи підготовки, вчинення й приховування; характерні сліди («слідова картина») тощо;
- класифікацію окремих видів слідчих ситуацій під час розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті, а саме: є відомості про вбивство, однак немає трупа; виявлено розчленований труп людини; немає відомостей про вбивцю, труп виявлено на місці вбивства тощо;

– положення щодо організації проведення огляду місця вчинення серійних вбивств на сексуальному ґрунті та трупа зі залученням експертів (спеціалістів) таких, як: судово-медичний експерт, судовий біолог, експерт-криміналіст, ґрунтознавець, спеціалісти у галузі психології, психіатрії й сексології та ін.;

дістали подальший розвиток:

– криміналістичні рекомендації щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті: слідчого огляду місця вчинення вбивства, пред'явлення трупа для впізнання (ідентифікації), допиту свідків (підозрюваного у разі його наявності), обшуку за місцем проживання потерпілої особи, підозрюваного, проведення різних експертиз;

– особливості тактики проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті, до яких належать: аудіо-; відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, контроль за вчиненням злочину – спеціальний слідчий експеримент; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, тощо;

– положення щодо призначення судових експертиз підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальних провадженнях серійних вбивств на сексуальному ґрунті, до яких належать судово-психіатричні, судово-психічні та судово-сексологічні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

– науково-дослідній роботі – як підґрунтя для подальших досліджень методики розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті слідчими органами Національної поліції України;

– правотворчій діяльності – для вдосконалення відповідних положень КПК України щодо забезпечення методики розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті;

– правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України у розслідуванні серійних вбивств на сексуальному ґрунті;

– навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», спеціальних курсів з організації розслідування окремих видів злочинів у вищих юридичних навчальних закладах (на юридичних факультетах), також для підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів: підручників, посібників, курсів лекцій, практикумів.

Особистий внесок здобувача. Дисертацію виконано здобувачем самостійно, вона є особистим дослідженням, а отримані результати мають наукову новизну.

Апробація результатів дисертації. Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції за темою дисертації оприлюднено на науково-практичних конференціях, зокрема: III Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів» (м. Київ, 21–22 листопада 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку юридичної

науки та практики» (м. Львів, 26–27 грудня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпропетровськ, 6–7 березня 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертації викладено у дев'ятох наукових публікаціях, а саме: п'ять статей – у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань, із яких одна стаття – у науковому періодичному виданні іноземної держави, та чотири публікації – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура дисертації. Дослідження складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, із них основного тексту – 181 сторінка. Список використаних джерел (254 найменування) викладено на 23 сторінках, два додатки розміщено на восьми сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, висвітлено ступінь її наукової розробленості, визначено об'єкт і предмет дослідження, мету та завдання, а також методологічну й емпіричну бази, наведено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, розкрито наукову новизну, вказано на практичне значення одержаних результатів та наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Теоретико-прикладна характеристика поняття серійних вбивств на сексуальному ґрунті та методики їх розслідування» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «*Стан наукового вивчення поняття та методики розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті*» проаналізовано розвиток окремої теорії щодо поняття серійних злочинів на сексуальному ґрунті та формування методики їх розслідування. Констатовано, що розвиток теорії відбувався впродовж двох етапів: перший (1970–1991 рр.) – виникнення окремих поглядів на проблему та вперше висунення теорії у США, де запропонували вживати такі терміни, як «серійні злочини», «серійний вбивця», своєю чергою, в СРСР – «криваві серійні вбивці», «сексуальні маніяки»; та другий (сучасний період незалежності України) – формування наукового вчення про серійні вбивства на сексуальному ґрунті («почерк вбивці») й методики їх розслідування.

Підтверджено, що нині науковці та практики сформували окрему теорію щодо методики розслідування вказаних злочинів, яка потребує постійного вдосконалення, зважаючи на сучасне реформування законодавства і правоохоронної системи.

У підрозділі 1.2 «*Криміналістична характеристика серійних вбивств на сексуальному ґрунті*» наведено відомості про особливості правопорушень: стан, структуру й динаміку, спосіб підготовки, вчинення та приховування зазначених злочинів.

На якісно-кількісному рівні охарактеризовано відомості про елементи злочину: місце, час та обстановку вчинення злочину, типові сліди вбивства, особу

злочинця, особу потерпілого. Узагальнено відомості про категорії правопорушників, зокрема вік, стать, освіту, фах, ознаки сексуального садиста і маніяка, про пошукові ознаки, що важливі для встановлення конкретних осіб, причетних до вчинення вказаних злочинів.

Доведено, що нині серійні вбивства на сексуальному ґрунті вчиняються з більшою жорстокістю і зухвалістю та набувають надвисокого рівня організованості під час підготовки до їх вчинення та приховування.

Визначено, що найбільш типовими способами приховування такого вбивства є: знищення слідів злочину; приховування чи знищення знарядь і засобів його вчинення; інсценування під нещасний випадок чи самогубство; знищення трупа (спалювання, утоплення, розчленування, закопування); спотворення трупа задля приховування особи потерпілого.

Важливе значення має криміналістична характеристика місця вчинення вбивства, що дає змогу визначити обстановку, виявити і зафіксувати сліди, що вказують на механізм його вчинення, знаряддя й особу злочинця.

Визначено й охарактеризовано типові сліди вбивства на сексуальному ґрунті.

Розділ 2 «Особливості початкового етапу розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті» складається із чотирьох підрозділів.

Підрозділ 2.1 «Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті» присвячено важливій складовій планування розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті на основі висунення слідчих версій залежно від слідчих ситуацій.

За допомогою методу ситуаційного моделювання запропоновано систему типових версій стосовно розслідування умисних вбивств, яка сформована залежно від інформаційних даних (компонентів) про виявлений труп.

Визначено типові слідчі ситуації, які дають змогу висунути версії у разі вчинення серійних убивств на сексуальному ґрунті: вбивства, скоєні з метою отримання сексуального задоволення в процесі його вчинення; вбивства, вчинені для подолання опору жертви перед або під час зґвалтування; вбивства, скоєні з метою злягання з трупом; вбивства, вчинені задля приховування слідів злочину; вбивства, скоєні у відповідь на дії, що розцінюються як приниження.

Визначено типові слідчі ситуації та розроблено тактичні завдання з проведення слідчих (розшукових) дій і пошукових заходів.

У підрозділі 2.2 «*Організація огляду місця події вбивств на сексуальному ґрунті*» розглянуто найбільш інформативні слідчі (розшукові) дії, визначено їх мету, порядок і специфіку проведення під час розслідування серійних убивств на сексуальному ґрунті.

У процесі огляду місця події в разі розслідування серійних убивств на сексуальному ґрунті потрібно: вивчити обстановку місця події, з'ясувати характер і обставини вчиненого вбивства, провести огляд трупа, виявити, зібрати, закріпити й попередньо дослідити та оцінити сліди й інші речові докази, отримати інформацію для висунення версій, отримання даних із метою організації проведення слідчих (розшукових) дій і пошукових заходів.

Доведено, що для огляду місця вчинення зазначених злочинів створюються спеціальні слідчо-оперативні групи, завдання яких полягають у виявленні, фіксації, кваліфікованому вилученні та пакуванні слідів кримінального правопорушення, речових доказів, встановленні свідків та потерпілих, з'ясуванні обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного й неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, причетних до його вчинення.

Аргументовано доцільність моделювання особи невідомого злочинця під час розслідування серійних убивств на сексуальному ґрунті за допомогою залучення відповідних спеціалістів (психологів, патопсихологів, психіатрів, криміналістів, сексологів та інших) і розроблення її психологічного портрета (профілю).

У підрозділі 2.3 «Провадження окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті» розглянуто найбільш важливі слідчі (розшукові) дії, а саме: допити, пред'явлення трупа для впізнання, обшуки та призначення судових експертиз.

Запропоновано певний алгоритм, який стосується встановлення свідків (очевидців) учинення серійних убивств та отримання від них необхідної інформації. На основі показань сформовано групи елементів для складання «портрета» розшукуваного невідомого серійного вбивці.

Розроблено порядок проведення впізнання особи потерпілого (невпізаного трупа) на основі застосування сучасних криміналістичних методик за: професійною та виробничою діяльністю; звичками та нахилами; отриманими травмами, перенесеними захворюваннями і хірургічними втручаннями; зовнішнім виглядом, одягом; дактилоскопіюванням; ДНК тощо.

Визначено порядок і охарактеризовано окремі види обшуку за місцем передбачуваного вбивства потерпілого та приховування його трупа і обшук особи, обшук транспортних засобів, обшук комп'ютерних засобів тощо.

У підрозділі 2.4 «Використання спеціальних знань на початковому етапі розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті» проаналізовано проблеми застосування спеціальних знань під час розслідування серійних убивств на сексуальному ґрунті.

Визначено специфіку залучення спеціалістів (експертів) при розслідуванні серійних убивств на сексуальному ґрунті, що обумовлено особливостями механізму вчинення злочину, виявлення, фіксації та вилучення характерних речових доказів, для чого потрібні спеціальні знання в сфері медицини, криміналістики, біології, ґрунтознавства тощо.

Доведено, що розслідування серійних убивств на сексуальному ґрунті насамперед передбачає застосування спеціальних судово-медичних знань: залучення судово-медичного експерта до проведення огляду місця події й огляду трупа, надання медичних консультацій, призначення та проведення судово-медичної експертизи за біологічними рештками тощо.

Розділ 3 «Особливості провадження окремих слідчих (розшукових) дій подальшого етапу розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Провадження негласних слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті» розглянуто види й особливості проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування серійних убивств на сексуальному ґрунті.

У результаті вивчення кримінальних проваджень про серійні вбивства встановлено, що в 100% справ, у яких не встановлено особи злочинця, обов'язково проводять негласні слідчі (розшукові) дії.

Визначено, що проведення негласних слідчих (розшукових) дій доручається оперативним підрозділам. Слідчим (прокурором) додається ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії чи постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Окреслено порядок взаємодії між слідчим, прокурором і уповноваженим оперативним підрозділом, а також терміни складання протоколів про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії та використання їх у кримінальних провадженнях зазначених злочинів.

У підрозділі 3.2 «Особливості затримання та допиту підозрюваних (обвинувачених), що вчинили серійні вбивства на сексуальному ґрунті» розглянуто проблеми використання тактичних операцій щодо затримання та допиту підозрюваних (обвинувачених) у серійних вбивствах на сексуальному ґрунті.

Наведено послідовність проведення тактичних операцій щодо виявлення та затримання серійного вбивці, до яких належать: «Переслідування злочинця», «Затримання вбивці», «Затримання сексуального вбивці на підставну жертву».

Тактика допиту підозрюваного (обвинуваченого) залежить від того, чи визнає він свою вину або заперечує її. В процесі вивчення кримінальних проваджень встановлено, що з-поміж тактичних прийомів, спрямованих на викриття неправди у показаннях допитуваного, ефективними є такі: використання раптовості (75,4%); логічна послідовність пред'явлення доказів за ступенем їх переконливості (90,3%); допущення легенди (45,4%); поєднання форсованого й уповільненого темпів допиту (55,6%); створення певного уявлення про поінформованість слідчого (44,2%); відволікання уваги тощо (36,7%).

У підрозділі 3.3 «Види судових експертиз підозрюваних (обвинувачених), що вчинили серійні вбивства на сексуальному ґрунті» визначено особливості проведення судово-психологічних, судово-сексологічних й інших експертиз підозрюваних (обвинувачених) у вчиненні серійних вбивств на сексуальному ґрунті.

Доведено, що в 100% кримінальних проваджень із розслідування серійних вбивств проведено стаціонарні судово-психіатричні експертизи обвинувачених щодо їх осудності й дієздатності, а також судово-сексологічні експертизи задля визначення характеру сексуальних дій, аномальних станів, схильності до садизму, статевих розладів, психосексуальних орієнтацій підозрюваного тощо.

Під час проведення зазначених судових експертиз можна отримати інформацію про властивості особи сексуального вбивці, а саме: а) загальну психологічну характеристику та психічні властивості підозрюваного, які можуть суттєво впливати на його поведінку; б) домінуючі мотиви поведінки цієї особи; в) вид пам'яті, який переважає у підозрюваного; г) здатність (можливість) підозрюваного

сприйняти певний звук, запах, колір, швидкість руху об'єкта; г) наявність у підозрюваної особи вікових та індивідуальних особливостей, що можуть вплинути на об'єктивність її показань; д) наявність в особи підозрюваного ознаки, не пов'язаної з душевним захворюванням, розумовим відставанням; е) здатність підозрюваного, зважаючи на рівень і особливості його розумового розвитку, правильно розуміти значення своїх конкретних дій та їхніх наслідків; є) спроможність підозрюваного усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними; ж) вплив сімейної ситуації, індивідуально-психологічних особливостей близьких, мотиваційних чинників на емоційний стан і психічний розвиток особи.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено та наведено нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні особливостей методики розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті, а також способів її вдосконалення. У підсумку сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення окресленої мети. Основні з них такі.

1. Досліджуючи гносеологічні аспекти правових і наукових джерел із розробки поняття «серійне вбивство», визначено, що попервах його зазвичай висвітлювали частково або ж замовчували, і тільки у 90-х рр. ХХ ст. учені почали послуговуватися термінами «серія» та «серійність», а відтак вдосконалили поняття розслідування серійного вбивства на сексуальному ґрунті, однак термін, який позначав досліджуване явище, був багатоваріантним.

За період незалежності України практики і науковці публікували видання, які стосувалися вдосконалення методики розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті та розглядали це питання у рамках загальної методики розслідування вбивств. Прийняття нового КПК України (2012 р.) кардинально змінило становище оперативних підрозділів щодо розкриття злочинів, а слідчих органів щодо процесу розслідування злочинів, що зумовило необхідність сучасного наукового розроблення проблеми.

2. У процесі дослідження криміналістичної характеристики вчинення серійних вбивств на сексуальному ґрунті встановлено, що ці злочини є територіально поширеними, водночас локалізуються в окремому регіоні, мають певний спосіб учинення однотипних злочинних дій. Охарактеризовано час, місце, способи підготовки, вчинення та приховування злочину (почерк злочину), обставини, що сприяють його вчиненню, окреслено слідову картину тощо. З'ясовано основні ознаки особи злочинця та мотив вчинення злочину. Зокрема, характерним для цих осіб є поєднання садизму із розладами сексуальних потягів, які супроводжують їх або передують їм. Охарактеризовано потерпілих (зазвичай ними є жінки та діти), а також їхню поведінку, яка може мати вияв у різних формах: активній протидії злочинцеві, нейтральній, а часто й віктимній.

3. Виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті, до яких належать: виявлено труп, однак

немає інформації про особу, яка вчинила вбивство на сексуальному ґрунті; особа зникла (трупа немає), вбивство приховане, давнє, але лише передбачуване, тому що труп не знайдено; особа жертви відома, проте невідомі обставини її зникнення тощо. Щодо окремих слідчих ситуацій здійснюється тактичне висунення слідчих версій та обираються заходи для їх перевірки.

Досліджуючи судово-слідчу практику, встановлено, що висунені версії у разі вчинення серійних вбивств на сексуальному ґрунті є такими: вбивства, вчинені з метою отримання сексуального задоволення під час його вчинення; вбивства, скоєні для подолання опору жертви перед або під час зґвалтування; вбивства, вчинені з метою злягання з трупом; вбивства, скоєні задля приховання слідів злочину; вбивства, вчинені у відповідь на дії, що розцінюються як приниження.

4. Зазначено, що одним із перспективних напрямів підвищення ефективності розслідування вбивств на сексуальному ґрунті та висунення слідчої версії є діяльність слідчо-оперативної групи з проведення огляду місця події й трупа зі залученням експертів (спеціалістів), таких, як: судово-медичний експерт, судовий біолог, експерт-криміналіст, ґрунтознавець; спеціалісти у галузі психології, психіатрії, сексології та ін. Визначено головні завдання слідчого огляду, до яких належать: огляд місця вбивства та прилеглої території; опис ушкоджень, виявлених на трупі; опис стану статевих органів потерпілої; виявлення слідів, що вказують на застосування насильства до жертви; виявлення та вилучення мікрооб'єктів; виявлення об'єктів і слідів, за якими ймовірно встановлення особи жертви; виявлення об'єктів і слідів, які б сприяли встановленню особи злочинця; аналіз зібраної інформації про місце й обставини вчинення злочину; моделювання психологічного портрета особи підозрюваного; здійснення пошукових заходів оперативно-розшуковою групою тощо.

Практична діяльність слідчих органів доводить, що у складі слідчо-оперативної групи необхідно сформувати оперативно-пошукову групу для проведення: перевірок за криміналістичними, оперативно-довідковими й оперативно-розшуковими обліками; збору оперативної інформації про ймовірного злочинця та переслідування його по «гарячих слідах»; окремих слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого тощо.

5. Доведено, що розроблення особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідуванні серійних вбивств на сексуальному ґрунті полягає у використанні сучасних способів і прийомів для проведення слідчого огляду, пред'явлення трупа для впізнання (ідентифікація), допиту свідків (підозрюваного за його наявності), обшуку за місцем проживання потерпілої особи, підозрюваного, в інших приміщеннях, транспортних засобах та окремої місцевості, проведення різних експертиз. Розроблено та викладено ці особливості.

6. Встановлено, що застосування спеціальних знань під час розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті здійснюється за допомогою залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та призначення судових експертиз. Залучення спеціаліста здійснюється з метою отримання консультації з питань: огляду місць убивств і трупа; виявлення і документального оформлення речових доказів; виявлення і вилучення різних документів (зокрема, й електронних), в яких відображено злочинну діяльність; консультації під час проведення допитів та

обшуків; попереднього дослідження матеріальних об'єктів; розроблення психологічних профілів (портретів) вбивць тощо.

Підтвердженням факту вчинення серійного вбивства на сексуальному ґрунті є висновки експертів за результатами судово-медичної експертизи трупа; судово-медичної експертизи живих осіб; імунологічної експертизи (крові, виділень, кісток тощо); експертизи речових доказів; генотипоскопічної експертизи; експертизи за матеріалами справи; судово-психіатричної та судово-психологічної; експертизи матеріалів і речовин; ґрунтознавчої; судово-біологічної; одорологічної; почеркознавчої; техніко-криміналістичної експертизи документів; судово-балістичної; експертизи холодної зброї; трасологічної тощо. У дослідженні детально описано порядок проведення вказаних експертиз і розроблено завдання для їх виконання.

7. Дослідженням підтверджено, що у 90% випадків нерозслідувані з об'єктивних причин серійні вбивства на сексуальному ґрунті підлягають наступному етапу розслідування, в якому планується використання негласних слідчих (розшукових) дій, які здійснюються з метою встановлення відомостей про обставини вчинення вбивства та осіб, які їх вчинили, оскільки їх неможливо отримати в інший спосіб.

Аналіз ефективності використання негласних слідчих (розшукових) дій у процесі досудового розслідування серійного вбивства на сексуальному ґрунті засвідчує, що у 55% випадків здійснюється аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію – у 64%; огляд і виїмка кореспонденції – 45%; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж – 55%; зняття інформації з електронних інформаційних систем – 38%; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи – 65%; спостереження за особою, річчю або місцем – 89%; аудіо-, відеоконтроль місця – 48%; контроль за вчиненням злочину – спеціальний слідчий експеримент – 10%; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, – 58% випадків. Визначено тактичні завдання негласних слідчих (розшукових) дій і порядок використання їхніх результатів у кримінальних провадженнях зазначених злочинів.

8. Зауважено, що процес досудового розслідування серійних убивств на сексуальному ґрунті передбачає розроблення та пропонування типових тактичних операцій стосовно розшуку і затримання підозрюваних. На основі узагальнення матеріалів слідчо-судової практики доведено, що організація розшуку і тактика затримання підозрюваного у вчиненні серійного вбивства на сексуальному ґрунті залежить від різних чинників: ступеня небезпеки злочинця (злочинний досвід, озброєння); місця здійснення затримання (територія нашої держави, іншої країни), в приміщенні чи на відкритій місцевості тощо. Визначено й охарактеризовано тактичні операції з виявлення та затримання серійного вбивці, до яких належать: «Пошук особи вбивці», «Затримання вбивці» тощо. Тактичну операцію «Пошук особи вбивці-маніяка» провадять оперативні підрозділи за спеціально затвердженим планом із метою затримання вбивці за допомогою підставної жертви. В процесі здійснення тактичних операцій мають бути проведені такі слідчі (розшукові) дії: спостереження за особою, річчю або місцем, особистий обшук і допит затриманого, обшук у приміщенні або огляд місця, де проведено затримання, допит ймовірних очевидців.

Організація й тактика допиту підозрюваного у вчиненні серійного вбивства на сексуальному ґрунті зумовлює визначення особливостей тактики його проведення, яка полягає у тому, що: підготовка до допиту має бути проведена в стислі терміни зі залученням сексопатолога; слідчий перед допитом володіє доказами, що дають підстави допускати причетність підозрюваного до вчиненого вбивства; особа підозрюваного майже невідома, тому потрібно здійснювати її вивчення під час допиту; необхідно враховувати й інші епізоди вчинених аналогічних злочинів, які підозрюваний повністю або частково заперечує, що спричиняє тривалий процес допиту та проведення інших слідчих (розшукових) дій із метою перевірки показань підозрюваного.

9. Зроблено висновок, що важливе значення під час розслідування вбивства на сексуальному ґрунті має призначення та проведення судово-психіатричних, судово-психологічних експертиз для встановлення осудності підозрюваних (обвинувачених), а також сексолого-психіатричних експертиз задля з'ясування характеру сексуальних дій, аномальних станів, статевих розладів, психосексуальних орієнтацій підозрюваного. Визначено порядок призначення і проведення комплексних судових експертиз у медичних закладах та особливості використання висновків експертів у кримінальних провадженнях зазначених злочинів.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Любчинський О. В. Логіка доказування у кримінальних справах про серійні вбивства. *Митна справа*. 2010. № 3. С. 180–185.
2. Любчинський О. В. Організація взаємодії слідчого з оперативними співробітниками при розслідуванні серійних вбивств на сексуальному ґрунті. *Митна справа*. 2010. № 6. С. 170–176.
3. Любчинський О. В. Криміналістична характеристика серійних вбивств на сексуальному ґрунті. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 1. Т. 4. С. 117–122.
4. Любчинський О. В. Основи організації і проведення огляду місця події під час розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 536–541.
5. Любчинський О. В. Особливості предмета доказування у справах про вбивства на сексуальному ґрунті. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 1–2 (29). С. 162–165.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Любчинський О. В. Усунення протидії розслідуванню у справах про вбивства на сексуальному ґрунті. *Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу*: матеріали III Всеукраїнського науково-практичного

семінару (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 р.). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2014. С. 106–109.

7. Любчинський О. В. Організація розкриття вбивств при встановленні невпізаного трупа з ознаками насильницької смерті. *Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. (м. Київ, 21–22 листопада 2014 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2014. Ч. 2. С. 122–123.

8. Любчинський О. В. Класифікація типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті. *Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. (м. Львів, 26–27 грудня 2014 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. Ч. 2. С. 122–124.

9. Любчинський О. В. Інформаційний аспект забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. (м. Дніпропетровськ, 6–7 березня 2015 р.). Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2015. Ч. 2. С. 86–90.

АНОТАЦІЯ

Любчинський О. В. Особливості розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2018.

Комплексно досліджено проблеми, які стосуються методики розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті. Надано криміналістичну характеристику серійних вбивств на сексуальному ґрунті, визначено слідчі (розшукові) дії початкового етапу розслідування вказаних злочинів.

Окреслено негласні слідчі (розшукові) дії й особливості затримання, допиту та проведення судових експертиз підозрюваних (обвинувачених) у скоєнні серійних вбивств на сексуальному ґрунті.

Ключові слова: серійне вбивство на сексуальному ґрунті; криміналістична характеристика злочинів; організація розслідування; слідчі ситуації; слідчі (розшукові) дії; тактичні операції; спеціальні знання; судові експертизи.

АННОТАЦИЯ

Любчинский О. В. Особенности расследования серийных убийств на сексуальной почве. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная

экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Львовская политехника», Львов, 2018.

Диссертация посвящена комплексному анализу проблем, связанных с методикой расследования серийных убийств на сексуальной почве.

Представлена криминалистическая характеристика серийных убийств на сексуальной почве, определены следственные (розыскные) действия на начальном и последующих этапах указанных преступлений.

В процессе исследования дифференцированы понятие, признаки и виды серийных убийств, рассмотрены элементы криминалистической характеристики преступлений данной категории и установлены их взаимосвязи. По признаку серийности выделены виды серийных убийств на сексуальной почве в зависимости от: количества участников совершения убийства; способа совершения убийства; мотивации убийства (наличия сексуального мотива).

Сформулированы типичные следственные ситуации и приведены криминалистические рекомендации в отношении проведения отдельных следственных (розыскных) действий (осмотра места происшествия, осмотра трупа, допроса свидетелей, обыска, назначения судебных экспертиз). Подчеркнута возможность обращения к специальным знаниям в области медицины, психологии, патопсихологии, сексологии. Изложена эффективность раскрытия серийных сексуально-садистских убийств, связанная с использованием новейших подходов в сфере геномных (генотипоскопических) исследований, формирования портрета (профиля) неизвестного преступника.

Освещены негласные следственные (розыскные) действия и особенности задержания, допроса и проведения судебных экспертиз подозреваемых (обвиненных) в серийных убийствах на сексуальной почве.

В результате изучения уголовных производств о серийных убийствах констатировано, что в делах, в которых не установлена личность преступника, в обязательном порядке осуществляются негласные следственные (розыскные) действия. Указано, что проведение негласных следственных (розыскных) действий поручается оперативным подразделениям, а к запросу следователя, прокурора прилагается решение следственного судьи с разрешением на проведение негласных следственных (розыскных) действий или постановление следователя, прокурора о проведении негласных следственных (розыскных) действий. Очерчены порядок взаимодействия между следователем, прокурором и уполномоченным оперативным подразделением, а также сроки составления протоколов о ходе и результатах проводимых негласных следственных (розыскных) действий и их использования в уголовных производствах.

На основании обобщения материалов следственно-судебной практики доказано, что организация розыска и тактика задержания подозреваемого в совершении серийного убийства на сексуальной почве зависит от различных факторов: степени опасности, создаваемой преступниками (преступного опыта, вооружения); страны осуществления задержания (территории нашего государства, другой страны); места осуществления задержания (в помещении или на открытой местности) и пр. Определены и охарактеризованы тактические операции по выявлению и задержанию

серийного убийцы, к которым относятся «Поиск убийцы», «Задержание убийцы» и т.д. В качестве важнейшей тактической операции рассмотрены «Поиск убийцы-маньяка», проводимый оперативными подразделениями по специально утвержденным планам с целью выманить убийцу на подставную жертву. Уяснено, что в процессе проведения тактических операций должны быть выполнены следующие следственные (розыскные) действия: наблюдение за лицом, вещью или местом, личные обыски, допрос задержанного, обыск в помещении или обзор места проведения задержания.

Аргументирована весомость подтверждающих фактов совершенного серийного убийства на сексуальной почве, коими являются выводы экспертов, а именно: судебно-медицинская экспертиза трупа; судебно-медицинская экспертиза живых; иммунологическая экспертиза (крови, выделений, костей, и т.п.); экспертиза вещественных доказательств; генотипоскопическая экспертиза; экспертиза материалов тела; судебно-психиатрическая и судебно-психологическая экспертиза; экспертиза материалов и веществ; почвоведческая экспертиза; судебно-биологическая, одорологическая, почерковедческая экспертиза; технико-криминалистическая экспертиза документов; судебно-баллистическая экспертиза и экспертиза холодного оружия; трассологическая экспертиза и пр. Подробно расписан порядок проведения данных экспертиз и сформулировано их задание.

Ключевые слова: серийное убийство на сексуальной почве; криминалистическая характеристика преступлений; организация расследования; следственные ситуации; следственные (розыскные) действия; тактические операции; специальные знания; судебные экспертизы.

ANNOTATION

Liubchynskyy O. V. Serial Sex Murders: Specificities of Investigation. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Candidate's of Juridical Sciences Thesis in 12.00.09 – Criminal Process and Science of Criminal Law; Forensic Expertise; Criminal Intelligence and Surveillance Operations. – «Lvivska Politekhnika», National University, Lviv, 2018.

The work is devoted to multidimensional study of problems connected with methods of investigation serial sex murders. Forensic characterization is given to serial sex murders as well as such crimes' investigative (search) actions at the first stage of investigation are determined.

Silent investigative (search) actions and specificities of detainment, interrogation and conduction of forensic expertise of the suspects (accused) of serial sex murders were described.

Key words: serial sex murder; forensic characterization of crimes; organization of investigation; investigative situations; investigative (search) actions; tactical operations; special knowledge; forensic expertise.

Підписано до друку 16.10 2018 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 133-18.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.